

REGSUBJEKTIWITEIT 'N PRINSIPIËLE BENADERING

G.J. PIENAAR, *Departement Privaatreg, PU vir CHO*

ABSTRACT

Legal subjectivity is the capacity of an entity to act as a subject in the processes of law. In my opinion only man can act as a legal subject. Seen from a Christian point of view, God created man to His image, and placed him on earth as the pinnacle of creation, to subject, cultivate and protect that creation. To confer legal subjectivity upon something else that man would detract from man's Godgiven status.

Due to the occurrence of associating, however, man does not act as a legal subject only in his individual capacity, but also in association with an organised group. The important difference, however, is that legal subjectivity accrues to the natural person as a matter of course, while the acquisition of legal subjectivity by associations is established according to the legal principles whereby the state regulates society.

Die gegrip *persona* word in die Suid-Afrikaanse reg gebruik om sowel 'n natuurlike persoon (mens) as 'n regspersoon as regsobjek aan te dui. Daar word dus erkenning verleen aan die feit dat die mens as individu of in groepverband as 'n subjek aan die regsverkeer kan deelneem.

Tog is die vraag na die aard van regsobjektiwiteit nie so eenvoudig om te beantwoord nie. In die Romeinse reg is slawe byvoorbeeld nie as regsobjekte erken nie: hulle is as regsobjekte gereken, en die eienaar van slawe kon hulle verhandel, mishandel en in sekere omstandighede selfs dood (Joubert, 1951:7; Kaser 1972:66-70). Die regsobjektiwiteit (regspersoonlikheid)¹ van regspersone is eweneens nie so maklik omskryfbaar nie. Dit hang deels daarmee saam dat die wese van die regspersoon deur juriste totaal uiteenlopend vertolk word.

Dit is opvallend dat die meeste juriste wat oor die regspersoon teoretiseer, die een of ander aspek (oor)beklemtoon en rondom sodanige aspek as

¹ Die eienskap regsobjektiwiteit word in die geval van 'n regspersoon *regspersoonlikheid* genoem. In gevalle waar na hierdie eienskap by sowel die natuurlike persoon as die regspersoon verwys word, sal die term *regsobjektiwiteit* egter vir albei klasse gebruik word.

Pienaar

uitgangspunt dan 'n hele teorie opbou. So beklemtoon Von Savigny dit dat slegs die individuele mens as werklike regs subjek kan optree en dat die regspersoon derhalwe deur middel van 'n fiksie as regs subjek funksioneer; Von Gierke, weer, voer aan dat die regspersoon 'n werklike organisme is wat uit organe saamgestel is en 'n merkwaardige ooreenkoms met 'n natuurlike persoon (mens) vertoon;

Brinz impliseer dat die doelstellings waarvoor 'n vermoë bestem is, as subjek aan die regsverkeer kan deelneem, en Dooyeweerd bestempel die regspersoon as 'n regsfunksie binne 'n reële gemeenskap (groep mense), welke regsfunksie uit regsverhoudinge of regs betrekkinge bestaan (Hommes, 1976:159-180; Pienaar, 1982:52-117).

Myns insiens kan die regs aard van die natuurlike persoon en regspersoon as regs subjek alleen aan die hand van 'n ontleding van die kenmerk regs subjektiwiteit verklaar word. 'n Probleem wat hiermee saamhang, is die vraag of die regs subjektiwiteit van regspersone 'n werklikheid is en of dit op 'n regs fiksie (Von Savigny, 1940:236) berus.

1. REGSUBJEKTIWITEIT AS FUNKSIEBEGRIIP

Daar bestaan tans uiteenlopende menings oor wat die begrip regs subjektiwiteit beteken. In die regspraak word regs subjektiwiteit as sodanig nie verklaar nie maar word slegs die wyse waarop die natuurlike persoon en regspersoon in die regsverkeer optree, omskryf. Hierdie kenmerke van die natuurlike persoon en regspersoon se optrede, soos deur die howe gestel, kan reeds as uitgangspunt in verband met regs subjektiwiteit dien, hoewel dit uiteraard nie die doel van die regspreker is om in sy beslegting van geskille noodwendig teoretiserend te werk te gaan nie. Ter bereiking van 'n sinvolle geïntegreerde siening van regs subjektiwiteit sal gevolglik ook regsteoreties besin moet word.

1.1 Die natuurlike persoon as regs subjek

By die natuurlike persoon word regs subjektiwiteit gewoonlik aan die hand van regsbevoegdheid omskryf, naamlik dat die natuurlike persoon draer van regte en verpligtinge is en daarom as regs subjek aan die regsverkeer deelneem (Hosten *et al*, 1979:296; Boberg, 1977:3-4; Fourie, 1973:2). Verskeie skrywers stel dan ook regs subjektiwiteit aan regsbevoegdheid gelyk en beweer verder dat 'n regs subjek se regs subjektiwiteit slegs geleë is in die feit dat hy regsbevoeg (draer van regte en verpligtinge) is (Fourie, 1973:2;

Regsubjektiwiteit

Boberg, 1977:5). Die meeste skrywers meen hierdie standpunt te staaf deur daarop te wys dat 'n *infans* ('n kind onder sewe jaar) en 'n kranksinnige slegs regsbevoegdheid het en nie handelingsbevoeg² of verskyningsbevoeg³ is nie en dat so 'n persoon gevolglik regsubjektiwiteit bloot op grond van sy regsbevoegdheid verkry.

Van Zyl (Van der Vyver en Van Zyl, 1982:375-381) kritiseer hierdie standpunt en wys daarop dat selfs die *infans* en die kranksinnige handelingsbevoeg en verskyningsbevoeg is, deurdat regshandeling wat die *infans* se ouer of voog of die kranksinnige se kurator namens hom verrig, die *infans* of kranksinnige toegereken word. Die *infans* en die kranksinnige is volgens hierdie uiteensetting *selfhandelings-* en *selfverskyningsonbevoeg* deurdat hulle nie *self* kan handel en in die hof kan verskyn nie, maar hulle is wel beperk handelings- en verskyningsbevoeg deurdat die regshandeling en prosedeelname wat namens hulle uitgevoer word, hulle toegereken word en hulle persoonlik bind. Van Zyl beklemtoon dit dat die kompetensie⁴ regsbevoegdheid en die kompetensie om juridiese handeling te verrig aspekte van die regsubjektiwiteit van alle natuurlike persone is.

Volgens 'n vroeë standpunt van Van Zyl (Van der Vyver en Van Zyl, 1982:154-155) is die regsubjektiwiteit van 'n entiteit daardie aspek van sy persoonlikheid wat as subjek in die juridiese wetskring optree. Hierop moet geantwoord word dat dit immers die totale regs subjek is wat as subjek in die regsverkeer optree en nie slegs 'n *aspek van sy persoonlikheid* nie. Regsubjektiwiteit as sodanig kan nie as subjek in die regsverkeer optree nie maar dui bloot op 'n eienskap van die regs subjek om as subjek aan die regsverkeer deel te neem. In die jongste tyd omskryf Van Zyl regsubjektiwiteit enigszins duideliker as: "... daardie *aspek* (faset, sy of funksie) van 'n *entiteit wat as subjek*

² Handelingsbevoegdheid dui op die vermoë om regshandeling aan te gaan. 'n Regshandeling is 'n regmatige handeling waaraan die reg dieselfde gevolge toeskryf as wat die handelende persoon daarmee beoog het — kyk Van der Vyver, 1977:1-3; Boberg, 1977:35-43; Van Rensburg, 1974:94.

³ Verskyningsbevoegdheid dui op die vermoë om as eiser of verweerder of beskuldigde in die regsverkeer op te tree.

⁴ Van der Vyver (1973:273) wys daarop dat die term *bevoegdheid* nie korrek gebruik word in die sin van regsbevoegdheid, handelingsbevoegdheid en verskyningsbevoegdheid nie en dat eerder van die term *kompetensie* gebruik gemaak moet word. Aangesien bevoegdheid egter so 'n ingeburgerde term is, wys hy slegs op die onderskeid en gebruik dan self die gekte terme regsbevoegdheid, handelingsbevoegdheid en verskyningsbevoegdheid; anders Boberg, 1977:5.

Pienaar

in die juridiese wetskring funksioneer” (Van der Vyver en Van Zyl, 1982:373).

Van der Vyver (1973:266) ondersteun die standpunt van Van Zyl dat regssubjektiwiteit nie sonder meer aan regsbevoegdheid gelykgestel kan word nie en dat selfs die *infans* en kranksinnige beperk handelingsbevoeg en verskyningsbevoeg is, maar hy voer aan dat die regssubjektiwiteit van die natuurlike persoon ook ander kompetensies as die genoemde drie insluit, naamlik ook toerekeningsvatbaarheid en publiekregtelike kompetensies. Aangesien regssubjektiwiteit egter ’n regsfilosofiese term is en die sinkern van die reg aan die hand van regte en verpligtinge omskryf word, verklaar hy dat die regssubjektiwiteit van natuurlike persone om doelmatigheidsredes aan die hand van hulle regsbevoegdheid omskryf kan word.

Tans definieer Van der Vyver (Van der Vyver en Joubert, 1980:33) regssubjektiwiteit as die vermoë om juridiese kompetensies, subjektiewe regte en regsverpligtinge te hê. Een van die kompetensies hier ter sprake is regsbevoegdheid, wat omskryf word as die vermoë om draer van regte en verpligtinge te wees en sekere ampte in die regsverkeer te beklee. Van der Vyver moet gelyk gegee word dat die regte wat by regssubjektiwiteit ter sprake is, méér as slegs subjektiewe regte (die reg wat ’n regsobjek op ’n regsobjek het) is, aangesien dit ook op kompetensies dui. Desondanks kan subjektiewe regte nie van ’n persoon se regssubjektiwiteit uitgesluit word nie, aangesien hy uit hoofde van een van sy kompetensies (naamlik regsbevoegdheid) draer van onder meer subjektiewe regte is. Dit skyn dus onnodig te wees om regssubjektiwiteit aan die hand van kompetensies, subjektiewe regte en regsverpligtinge te omskryf, aangesien subjektiewe regte en regsverpligtinge immers reeds in een van die kompetensies, naamlik regsbevoegdheid, vervat is (Van der Vyver, 1973:273). Indien dit nodig sou wees om spesifiek op subjektiewe regte en regsverpligtinge klem te lê, sou dit na my mening beter gewees het om regssubjektiwiteit te omskryf as die vermoë om juridiese kompetensies, waaruit onder meer subjektiewe regte en regsverpligtinge voortvloei, te hê.

Hierteenoor meen Van Rensburg (1974:94 e.v.) dat regssubjektiwiteit nie aan die hand van enige kompetensie omskryf behoort te word nie, aangesien kompetensies nie die wese van regssubjektiwiteit verklaar nie. Die feit dat ’n persoon een van die kompetensies het, beteken nie dat hy enige van of al die ander kompetensies ook moet hê nie. Volgens Van Rensburg is regssubjektiwiteit die hoedanigheid van regsobjek te wees, dit wil sê die hoedanigheid van onderworpe aan die reg te wees. Indien hierby ingelees word (hoewel Van Rensburg dit nie vermeld nie) dat die verskil tussen regsobjekte en

Regsubjektiwiteit

regsobjekte daarin geleë is dat eersgenoemde *onderworpe* aan die reg is en laasgenoemde *onderhewig* aan die reg gestel word, is dit wel moontlik om op hierdie wyse 'n hoedanigheid van regsobjekte te omskryf. Die probleem met hierdie standpunt is egter dat dit slegs regsobjektiwiteit as hoedanigheid omskryf maar nie volledig verklaar wat die wese of inhoud van regsobjektiwiteit is nie.

Uit die uiteensetting hierbo blyk dit duidelik dat die omskrywing van regsobjektiwiteit in die Suid-Afrikaanse reg 'n omstrede aangeleentheid is. Aangesien regsobjektiwiteit gewoonlik aan die hand van een of meer bevoegdheid(hede/kompetensie(s)) omskryf word, ontstaan daar 'n aantal vrae in verband met regsobjektiwiteit, waarop daar helaas nie vanuit die bogenoemde uiteensettings bevredigende antwoorde verskaf kan word nie. Die belangrikste twee kwelvrae is:

- Bestaan die regsobjektiwiteit van natuurlike persone vanselfsprekend of word dit deur die positiewe reg verleen?
- Kan regsobjektiwiteit net aan mense (natuurlike persone) toegestaan word of is daar ook ander entiteite of dinge wat met regsobjektiwiteit beklee kan word?

1.2 Die regspersoon as regsobjek

Die regsobjektiwiteit (regspersoonlikheid) van regspersone word deur die Suid-Afrikaanse regspraak aan die hand van die optrede van die regspersoon in die regsverkeer omskryf. Ofskoon die howe nie uitdruklik regsobjektiwiteit ontleed nie, word die vereistes wat aan 'n entiteit gestel word om as regsobjek aan die regsverkeer deel te neem (dit wil sê die vereistes vir die toekennning van regsobjektiwiteit), duidelik uiteengesit.

Die twee hoofvereistes vir die ontstaan en bestaan van die gemeenregtelike regspersoon,⁵ wat albei aan die Romeins-Hollandse reg ontleen is, word in *Webb & Co., Ltd. v. Northern Rifles* (1908 TS 462 op 464) soos volg uiteengesit:

“An universitas is distinguished from a mere association of individuals

⁵ Regspersone kan ook statuer in die lewe groep word, byvoorbeeld ingevolge die Maatskappywet 61 van 1973; die Wet op Bouverenigings 24 van 1965; die Wet op Koöperatiewe Verenigings 29 van 1939.

Pienaar

by the fact that it is an entity distinct from the individuals forming it that its capacity to acquire rights and incur obligations is distinct from that of its members, which are acquired and incurred for the body as a whole, and not for the individual members”.

“Among the most important rights appertaining to an universitas is the right to acquire and hold property. It continues to exist though the individual members comprising it change, so long as one member remains in whom the rights of the universitas can vest. It has what is sometimes called perpetual succession.”

(Vgl. ook *Cassim v Molife* 1908 TS 748; *Levin v Transvaal Miners Association* 1912 WLD 144; *Talbrook v Higgins* 1932 WLD 147 op 153; *Malehjoë v Bantu Methodist Church of SA* 1957 4 SA 465 (W).)

Die uitspraak in die *Webb*-saak is deur die Appèlhof bevestig in *Morrison v Standard Building Society* (1932 AD 229), in welke saak voorts beslis is dat ’n regs persoon nie uitdruklike owerheidstoestemming benodig om as eienaar of gedingsvoerder in die regsverkeer te kan optree nie.

’n Verdere vereiste vir die ontstaan en bestaan van regspersone is in die doel van die regspersoon geleë. In *Morrison v Standard Building Society* (1932 AD 229 op 238) is beslis:

“In order to determine whether an association of individuals is a corporate body which can sue in its own name, the Court has to consider the nature and object of the association as well as its constitution, and if these show it possesses the characteristics of a corporation or universitas then it can sue in its own name”.

Die hof het waarskynlik bedoel dat daar slegs na die aard en doel van ’n organisasie ge kyk moet word met die oogmerk om vas te stel of die twee vereistes *property apart* en *perpetual succession* aanwesig is. In latere sake, wat op die *Morrison*-gewysde gevolg het, is derhalwe nooit aan die doelstelling van ’n organisasie as voorvereiste vir die toekenning van regs subjektiwiteit aandag gegee nie.

Dat die doel van ’n organisasie deurslaggewend is om vas te stel of ’n gemeenregtelike regspersoon bestaan, kan nie betwyfel word nie. Van Zyl (Van der Vyver en Van Zyl, 1982:400-401) wys daarop dat dit die wetgewer vry staan om sekere organisasies te verbied, in welke geval geen regspersoon tot stand kom (of verder kan funksioneer indien dit reeds bestaan) nie, weens

Regsubjektiviteit

die gebrek aan erkenning daarvan deur die staatlike positiewe reg. Die maatstaf vir die verbod is in alle gevalle die feit dat die doel van die organisasie gemeenskapskadelik is. Dit is oënskynlik in teënspraak met die benadering in die *Morrison*-saak dat geen uitdruklike owerheidstoestemming vir die bestaan van regs persone vereis word nie. Oor hierdie probleem word in 2.5 vollediger besin.

Organisasies met onwettige doelstellings kragtens die Suid-Afrikaanse reg is die volgende: die Kommunistiese Party van Suid-Afrika (die Wet op Binnelandse Veiligheid 74 van 82) en ingevolge die Wet op Onwettige Organisasies (Wet 34 van 1960 (soos gewysig)) die African National Congress, African Resistance Movement, Dance Association, Defence and Aid Fund, National Committee for Liberation, Pan African Congress, Poqo, Socialist League en Spear of the Nation — om maar enkeles te noem.

Indien die hoofdoel van 'n organisasie egter wettig is, sal regsubjektiviteit nie op grond van enkele onwettige bepalings in die konstitusie weerhou word nie, hoewel die onwettige bepalings vanselfsprekend nie bindend sal wees nie (Bamford 1982:120).

Op grond van die bostaande uiteensetting kan die volgende regsvereistes vir die bestaan van gemeenregtelike regs persone gestel word:

- 1.2.1 Daar moet 'n entiteit bestaan wat draer is van regte en verpligtinge (waaronder die kompetensie om eiendom te besit) afsonderlik van die regte en verpligtinge van die individue waaruit die entiteit saamgestel is.
- 1.2.2 Die entiteit moet 'n bepaalde interne gesagstruktuur vertoon en as sodanig voortbestaan ongeag die wisseling van individue waaruit die entiteit saamgestel is.
- 1.2.3 Die entiteit moet ('n) voorafbepaalde hoofdoel(-stellings) nastreef, welke hoofdoel(-stellings) nie onwettig of *contra bonos mores* mag wees nie.

Hierdie samevatting dui egter nie aan wat regsubjektiviteit is of waarin die regsubjektiviteit van 'n regspersoon dan geleë is nie. Dit verskaf ook geen antwoord op die volgende probleme nie:

— Daar word deur die Suid-Afrikaanse regspraak nie uitdruklik uitsluitel

Pienaar

gegee of die regsobjektiwiteit van die regspersoon werklik of fiktief is nie

- Bestaan die regsobjektiwiteit van 'n regspersoon vanselfsprekend of word dit deur die staatlike positiewe reg verleen?
- In aansluiting hierby ontstaan die vraag of 'n verbode organisasie steeds regsobjektiwiteit behou (hoewel in beperkte mate deurdat byvoorbeeld die verbode organisasie se handelingsbevoegdheid en verskyningsbevoegdheid hom ontnem kan word) dan wel of dit moontlik is dat die positiewe reg 'n verbode organisasie se regsobjektiwiteit geheel kan ontnem, welke vraagstuk ontstaan het deurdat die uitspraak in die *Morrison*-saak lui dat 'n regspersoon nie owerheidstoestemming benodig ten einde in die regsverkeer te kan optree nie.

Ten grondslag aan hierdie probleme lê die feit dat regsobjektiwiteit nêrens behoorlik ontleed word nie. Dit lê dus op die weg van regsteoretici om oplossings in hierdie verband te verskaf, aangesien dit nie noodwendig die regsprekers se doel is om teoretiserend te werk te gaan nie. Dit is belangrik om te poog om bogenoemde probleme aan die hand van 'n ontleding van die begrip regsobjektiwiteit op te los.

2. DIE WESE VAN REGSUBJEKTIWITEIT

2.1 By natuurlike persone

Daar bestaan haas geen regstelsel meer wat nie uitdruklik verklaar dat die individuele mens regsobjek is nie. Alle natuurlike persone se regsobjektiwiteit was egter nie altyd deur die positiewe reg erken nie, en juis dit word gewoonlik aangevoer as ondersteuning vir die standpunt dat regsobjektiwiteit slegs deur die positiewe reg toegeken kan word. Dit is welbekend dat slawe deur die Romeine nie as regsobjekte gereken is nie, aangesien die regte en verpligtinge van slawe in die regsverkeer nie as beskermingswaardig geag is nie (Van der Vyver en Van Zyl, 1982:400; Joubert 1951:7). Presies dieselfde lot het ook die *vagabundus* of voelvryverklaarde getref, deurdat so 'n persoon se regte en verpligtinge hom deur die owerheid ontnem is en hy dus geen beskermingswaardige regte gehad het nie. Hierdie mense het oenskynlik geen regsobjektiwiteit gehad nie en kon onder sekere omstandighede selfs regmatig deur enige persoon gedood word. Dit is egter nie so 'n uitgemaakte saak dat sodanige persone *geen* regte en verpligtinge gehad het nie. Dit is bekend dat slawe bepaalde familieregte kon uitoefen en selfs kon erf (Van der Vyver en Joubert, 1980:35; Van Zyl, 1977:211).

Regsubjektiviteit

Hommes (1976:116) verklaar die toekenning van regsubjektiviteit tot juridiese aangeleentheid en sê dat daar derhalwe van regsweë besluit moet word of aan 'n persoon regsubjektiviteit verleen moet word al dan nie. In vroeëre regstelsels is daar dan heel dikwels ontken dat bepaalde persone vir regsubjektiviteit in aanmerking kon kom weens die feit dat hulle van regsweë geen regsbeskerming geniet het nie (Paton en Derham, 1972:393; Van der Vyver en Van Zyl, 1982:398-399). Vandag bestaan daar in alle regstelsels eenstemmigheid daaroor dat alle mense wel regsubjektiviteit het. Vanuit hierdie uitgangspunt word die afleiding dan gemaak dat die regsubjektiviteit van natuurlike persone deur die positiewe reg verleen word.

Van der Vyver (Van der Vyver en Van Zyl, 1982:107-108) wys daarop dat die positiewe reg altyd aan die hand van alle werklikheidsbeginsels waarop dit berus (die sogenaamde substraatkring), gepositiveer moet word, anders is die resultaat skynreg. So sou dit byvoorbeeld skynreg wees as die positiewe reg sou bepaal dat puberteitsouderdom op tienjarige leeftyd vasgestel moet word, want dit hou nie met die biologiese werklikheid rekening nie. Die vraag ontstaan nou of dit skynreg sal wees indien die positiewe reg bepaal dat vir regsogmerke *die regte van sekere persone nie beskermingswaardig* is nie. Sou dit wel skynreg wees, kan regsubjektiviteit nie deur die positiewe reg verleen word nie maar bestaan dit vanselfsprekend.

Die vraag ontstaan of dit skynreg is indien die Romeine bepaal dat daar in hulle samelewing geen behoefte bestaan om regte (ook die reg op lewe) van bepaalde mense te beskerm nie. Myns insiens sou dit nie skynreg wees indien daar *werklik* in die Romeinse samelewing geen behoefte bestaan het om hierdie persone se regte beskermingswaardig te ag nie en indien die maatreël samelewingsordenend was. Die Romeine het slawe nie as behorende tot hulle samelewing geag nie (slawe is as regsobjekte gereken) en het in die gemeenskapslewe geen regte aan slawe toegeken nie.

Tans is die gevoel dat dit nie goeie reg is nie en teen die gevoel van naasteliefde indruis, maar dit is nie daarom skynreg nie, met dien verstande dat die Romeine met al hulle samelewingsbeginsels rekening moes gehou het. Stoker (1970:9) noem sodanige reg egter *onware* reg, omdat dit nie in ooreenstemming met Christelike beginsels gepositiveer is nie. Oorweeg ook die onderskeid tussen skynreg en onware reg wat Van der Vyver en Van Zyl (1982:400) aan die hand van die standpunt van Stoker maak: "So is afgodediens *egte* godsdienst (dit is nie ekonomies of kuns nie; dit is iets wat tot die geloofswetkring tuishoort), maar dit is *onware* godsdienst (omdat die ware

Pienaar

God nie aanbid word nie)''.

Sou die positiewe reg byvoorbeeld bepaal dat sekere mense se regsobjektiwiteit totaal ontken word (in so 'n mate dat hierdie mense argumentshalwe nie 'n reg op lewe het nie), mag dit vir 'n Christen in stryd met die gebod tot naasteliefde wees (en daarom onware reg). Wanneer dit egter kragtens regsbeginsels geskied en samelewingsordenend is, is dit nie skynreg nie, al kan dit nie as Christelike reg aangemerkt word nie. As daar in 'n heidense samelewing mense aan afgode geoffer word omdat hulle glo dat die afgode dit beveel het, hou hierdie mense wel rekening met hulle geloofsoortuiging by die positivering van reg.

Dit is egter nie so 'n uitgemaakte saak dat die Romeinse slawe *geen* regte gehad het nie. Hierdie probleem is des te meer van belang in die lig van die feit dat alle mense tans draers van regsobjektiwiteit is. Vir my lyk dit waarskynliker dat die Romeine by die ontkenning van die regsobjektiwiteit van slawe nie met alle werklikheidsbeginsels rekening gehou het nie. Hulle het byvoorbeeld nie vasgestel of die slawe 'n behoefte aan beskerminswaardige regte gehad het nie. Die slawe het (hoewel die Romeine dit ontken het) tog deel van hulle gemeenskap gevorm. Hoewel alle lede van 'n gemeenskap nie met bestaande regsreëls hoef saam te stem nie, moet die regsreëls tot ordening van die *hele* samelewing dien. Die ontkenning van die regsobjektiwiteit van slawe kon beslis nie vir die slawe samelewingsordenend en regsbeskermend wees nie. Na my mening was die ontkenning van die regsobjektiwiteit van slawe deur die Romeine wel op skynreg gegrond.

2.2 By regspersone

Die begenoemde beginsel kan ook op die regsobjektiwiteit van regspersone toegepas word. Indien die positiewe reg sou ontken dat groeppvorming tussen mense moontlik is, sou dit skynreg wees, want die positiewe reg hou dan nie met die werklikheid rekening nie. As die positiewe reg egter aan bepaalde entiteite regsobjektiwiteit verleen of weens bepaalde redes weier om regsobjektiwiteit aan ander entiteite te verleen, dan is dit geen skynreg nie, mits die regsvormer in so 'n geval in ooreenstemming met regsbeginsels, met die oog daarop om die samelewing te orden, optree⁶.

2.3 Regsobjektiwiteit skriftuurlik benader

Hoewel regsobjektiwiteit 'n juridiese begrip is wat vir die oogmerke van die

⁶ Daar word hier nie ingegaan op die probleem waar die staat se regsobjektiwiteit vandaan kom nie. Die staat se regsobjektiwiteit kan klaarblyklik nie aan die positiewe reg ontleen word nie. (Vgl. in hierdie verband die literatuur aangehaal in Pienaar 1982: 140 vn 82.)

Regsubjektiwiteit

reg aangewend moet word, kan 'n mens se siening hiervan nooit van sy geloofsoortuiging losgemaak word nie. Die reg funksioneer nou eemmaal nie afsonderlik nie maar moet steeds met ander werklikheidsbeginsels rekening hou. Dooyeweerd (1937:219) beklemtoon hoofsaaklik die belang van die sogenaamde substraatkringe (wetskringe wat as onderbou vir die juridiese wetskring dien) by die vorming van 'n regsbegrip, terwyl die sogenaamde superstraatkringe (die etiese en pistiese wetskringe) net by die regsdeed van belang is (dit wil sê vir die meer volmaakte, ideële reg). Van der Vyver (Van der Vyver en Van Zyl 1982:109 en 142-144) beaam dat dit nie noodsaaklik is om by regsvorming met die superstraatkringe rekening te hou nie.

Aangesien die juridiese superstraatkringe egter aan die regsdeed beslag gee, lei dit tot 'n prysenswaardiger regstelsel indien etiese en geloofsnorme wel by regsvorming 'n rol speel. Die invloed van die betrokke mens se geloofsoortuiging kan ook na my mening nooit buite rekening gelaat word waar dit op begripsvorming oor regsubjektiwiteit aankom nie. Die Christenjuris het in hierdie verband dan ook die roeping en verpligting om regsbegrippe (en die gepositiveerde reg) by die vorming van enige regsteoretiese siening vanuit 'n Skriftuurlike vertrekpunt te beoordeel (Dooyeweerd 1937:205; Stoker 1970:9-10).

Wanneer die regsubjektiwiteit van die natuurlike persoon ontleed word, kom die vraag eerstens na vore *waarom* die natuurlike persoon as regsubjek optree. Vir 'n Christen kan daar maar een antwoord hierop wees; vanweë die feit dat die mens die kroon van die skepping is, na die beeld van God geskape is en, hoewel self 'n skepsel, deur God oor die hele skepping gestel is om dit te bewerk en te bewaak (Gen. 1:28; Gen. 2:15; Stoker 1970:13-17), tree die mens as subjek in die totale geskape werklikheid op. Die feit dat die mens beeldraer van God is, bepaal volgens Stoker (1970: 14-15) sy status:

“Dit alles veronderstel en getuig daarvan dat hy (die mens) 'n stand, 'n status in die kosmos beklee wat by stof, plant en dier ontbreek, en wel 'n status met bepaalde funksies, 'n status vir bepaalde doeleindes. Sy mens-wees, sy persoon-wees veronderstel sy stand in die kosmos en vice versa”.

Die mens is deur God as subjek in die skepping geplaas, en daarom is die mens ook in die regsverkeer, wat nie van die totale geskape werklikheid losgemaak kan word nie, in terme van die skeppingsopdrag (wat ook 'n opdrag tot ordening is) draer van regte en verpligtinge. Die regte en verpligtinge spruit voort uit die feit dat God die mens met 'n besondere amp

Pienaar

en opdrag in die skepping geplaas het, naamlik dat die mens as koningskind sekere regte het maar as dienskneg van God sekere verpligtinge het (Stoker 1970:15; Du Plessis 1979:399).

Enige regstelsel wat nie hierdie Godgegewe regsobjektiwiteit van die mens erken nie, ontken 'n skeppingsgegewene. Vir 'n Christen kan die regsobjektiwiteit van die mens derhalwe nie 'n hoedanigheid wees wat deur die positiewe reg verleen word nie, want die positiewe reg erken daarmee slegs 'n skeppingsgegewene. Sou 'n regstelsel hierdie Godgegewe regsobjektiwiteit van die mens ontken, is dit egter nie noodwendig skynreg nie (dit kan onder bepaalde omstandighede wel skynreg wees), maar vir 'n Christen is dit onware reg.

Uit hoofde van die Godgegewe status van die mens het hy die vermoë om as subjek in die regsverkeer op te tree — hieraan ontleen hy dus sy kompetensies. Alle mense is draers van kompetensies, maar nie in dieselfde mate nie. Ek wil met Van Zyl saamstem dat alle mense ten minste regsbevoeg, handelingsbevoeg en verskyningsbevoeg is maar dat hierdie kompetensies by sommige mense (soos byvoorbeeld kranksinniges en *infantes*) in 'n mindere of 'n meerdere mate beperk word. Daar bestaan ook wel veel meer as slegs genoemde drie kompetensies, en die blote feit dat 'n mens draer van kompetensies is, hou nie in dat hy draer van *al* die kompetensies hoef te wees nie. Dit staan egter vas dat alle mense draers van kompetensies is weens die status wat die mens (en die mens alleen) in die geskape werklikheid beklee.

Die feit dat God die swaardmag aan die owerheid gegee het, hou verband hiermee (Gen. 9:6; Ex. 21:12-15). Die owerheid kan dienooreenkomstig wel 'n persoon se regsobjektiwiteit hom ontnem (deur byvoorbeeld die doodstral te voltrek), maar grondliggend is dit nie die owerheid of die positiewe reg wat regsobjektiwiteit aan 'n natuurlike persoon verleen nie.

2.5 Die mens vanselfsprekend regsobjek

Hoewel Kant (1797:10) nie die bogenelde Skriftnuurlike standpunt navolg nie, huldig hy die mening dat die mens vanselfsprekend (van nature) regsobjek is, omdat die mens 'n sedelike wese is. Hierdie eienskap word nie deur die positiewe reg aan die mens verleen nie, maar die positiewe reg erken daarmee net 'n natuurlike gegewene. Die siening van Kant vorm die grondslag van Von Savigny se fiksieteorie, wat daarvan uitgaan dat die mens as sedelike wese alleen in individuele hoedanigheid op regsobjektiwiteit

Regsubjektiwiteit

aanspraak kan maak. Die regsobjektiwiteit van die regspersoon berus dan noodwendig op 'n juridiese fiksie. Dat die mens as sedelike wese op regsobjektiwiteit aanspraak kan maak, word nie betwis nie, maar Von Savigny se afleiding dat net die individuele mens werklik bestaan en draer van regsobjektiwiteit kan wees, kan nie onderskryf word nie. Verskeie ander juriste is ook die mening toegedaan dat regsobjektiwiteit vanselfsprekend aan die natuurlike persoon toekom, hoewel hierdie juriste nie noodwendig hulle siening op 'n Christelike uitgangspunt grond nie (vgl. die literatuur aangehaal in Picnaar 1982:143, vn 94).

2.5 Die regspersoon nie vanselfsprekend regsobjek nie

In teenstelling met die posisie by individuele mense kan nie sonder meer gesê word dat groepe mense vanselfsprekend regsobjektiwiteit verkry nie. Groepvorming bestaan wel vanselfsprekend, en sou die positiewe reg dit ontken, word skynreg gepositiveer. Alle groepe het egter nie regsobjektiwiteit (regspersoonlikheid) nie, omdat alle groepe nie noodwendig as regsobjekte in die regsverkeer optree nie. Tog bestaan daar in elke groep die moontlikheid om as regspersoon (regsobjek) op te tree, mits die groep aan bepaalde vereistes voldoen. Die moontlikheid bestaan dus dat 'n groep onder bepaalde omstandighede 'n regsobjek kan wees. Om 'n regsobjek te *kan* wees, beteken egter nie dat 'n groep regsobjektiwiteit het nie, want regsobjektiwiteit is die hoedanigheid van regsobjek te *wees*. Gevolglik stel die staatlike positiewe reg die vereistes vas waaraan 'n groep moet voldoen om regsobjek te wees.

Daar is reeds gewys op die feit dat belange nie altyd beskermingswaardig is nie (Van der Vyver en Van Zyl 1982:398-399). Die owerheid het te alle tye 'n samelewingsordenende funksie en indien die 'regte' van 'n groep persone nie tot die orde in die samelewing bydra nie, kan hierdie 'regte' deur die owerheid ontken word sonder dat die owerheid noodwendig daarmee skynreg positiewe (Van der Vyver en Van Zyl 1972:42 en 43). Sou die doelstellings van 'n groep persone nie in belang van die samelewing wees nie of *in fraudem legis* (met bedrieglike oogmerke) skyn te wees, is dit die taak van die owerheid om regsobjektiwiteit aan sodanige groep te weerhou ten einde die belange van ander mense te beskerm. Daar bestaan wye steun vir die standpunt dat die staatlike positiewe reg of owerheid regsobjektiwiteit aan regspersone verleen (Bruaer, 1962:13; Larenz, 1980:115; Klotz, 1963:6-12; Büttner, 1967:30).

Oënskynlik bots hierdie standpunt met die uitspraak in die *Morrison*-saak,

Pienaar

naamlik dat die regspersoon nie owerheidstoestemming benodig alvorens dit in die regsverkeer kan optree nie. Daar moet duidelik onderskei word tussen uitdruklike owerheidstoestemming vir die totstandkoming van 'n regspersoon en die verlening van regsobjektiwiteit deur die positiewe reg. Die eerste begrip omvat die tweede, maar die tweede begrip sluit nie noodwendig die eerste in nie. Eersgenoemde, wat ook as die konsessiebegrip aangemerkt word, hou in dat 'n regspersoon slegs tot stand kan kom indien daar die een of ander uitdruklike formele voorvereiste nagekom word. In die Engelse reg bring hierdie konsessiesisteen mee dat 'n regspersoon slegs deur koninklike oktrooi of deur wetgewing geskep kan word, en indien dit ontbreek, kan regsobjektiwiteit nie verleen word nie.

Die meeste Europese regstelsels, en veral die Nederlandse en Duitse reg, reel weens die feit dat dit gekodifiseerde regstelsels is, alle aangeleenthede betreffende regspersone deur wetgewing ingevolge waarvan registrasie van 'n regspersoon vereis word. Volledige regsobjektiwiteit kan dan nie verleen word alvorens die registrasiehandeling afgehandel is nie. Dit is tipiese voorbeelde van die werking van die konsessiesisteen.

In die Suid-Afrikaanse reg kom sowel gemeenregtelike as statutêre regspersone voor. In die meeste gevalle moet statutêre regspersone, soos byvoorbeeld maatskappye, aan die een of ander registrasievereiste voldoen. Hier is die konsessiesisteen dus wel van toepassing. By gemeenregtelike regspersone is daar geen formele registrasievereistes nie, en derhalwe bepaal die *Morrison*-saak (wat oor gemeenregtelike regspersone handel) dat daar geen *uitdruklike* owerheidstoestemming vereis word ten einde aan gemeenregtelike regspersone regsobjektiwiteit te verleen nie. Dit beteken egter nie dat die positiewe reg nie vereistes waaraan entiteite in die Suid-Afrikaanse reg moet voldoen alvorens hulle op regsobjektiwiteit aanspraak kan maak, stel nie. Hierdie vereistes, soos deur die houe aan die hand van Romeins-Hollandse regsbeginsels gestel is, is reeds hierbo bespreek. Daar is ook gewys op die belang wat die doel of doelstellings van 'n regspersoon vir die verlening van regsobjektiwiteit inhou. So sal die houe die regsobjektiwiteit van 'n entiteit met doelstellings wat onwettig of *contra bonos mores* is, ontken. Ook in die Suid-Afrikaanse reg ontstaan 'n regspersoon dus nie vanselfsprekend nie maar slegs aan die hand van beginsels soos deur die positiewe reg neergelê.

2.6 Verbode regspersone

Die verlening van regsobjektiwiteit deur die positiewe reg hou ten nouste

Regsubjektiviteit

verband met verbode organisasies in Suid-Afrika. Die vraag ontstaan of hierdie organisasies, wat deur wetgewing verbied is, nie steeds regssubjektiviteit het deurdat daar nog steeds interne regsbetrekkinge tussen die lede van die organisasie bestaan nie. Wat word byvoorbeeld van so 'n organisasie se boedel of vermoë wanneer dit verbied word? Dit kan tog gebeur dat so 'n organisasie as entiteit 'n kontrak sluit en optree met die bedoeling om regte en verpligtinge afsonderlik van die samestellende lede se regte en verpligtinge te kry. Wat word egter van hierdie regte en verpligtinge wanneer die organisasie verbied word?

'n Moontlike oplossing is dat die owerheid 'n groep persone se handelingsbevoegdheid of verskyningsbevoegdheid kan ontnem maar nooit sodanige groep se regsbevoegdheid hom heeltemal kan ontnem nie. Volgens hierdie argument sal verbode organisasies steeds regssubjekte wees, welke regssubjekte dan net in die uitoefening van kompetensies beperk is deurdat sekere kompetensies deur die owerheid aan bande gelê is. Om by hierdie slotsom te kom moet mens natuurlik argumenteer dat die regspersoon se regssubjektiviteit vanselsprekend bestaan, aangesien dit nie in die geheel deur die owerheid ontnem kan word nie.

So 'n argument hou egter nie rekening met die feit dat die owerheid 'n samelewingsordenende funksie het nie, welke funksie aan die owerheid die bevoegdheid verleen om aan groepe wat nie in belang van die samelewing optree nie, regssubjektiviteit te ontsê. Die enigste vereiste is dat die owerheid sy funksie moet uitoefen aan die hand van regsbeginsels wat met alle ander beginsels van die werklikheid rekening moet hou. Interne regsbetrekkinge en groeppvorming is derhalwe nie voldoende gronde vir 'n entiteit om op regssubjektiviteit aanspraak te maak nie, maar die entiteit se vermoë om in eksterne regsbetrekkinge as 'n regssubjek op te tree is 'n eienskap wat slegs deur die positiewe reg verleen of erken kan word. 'n Organisasie met onwettige doelstellings kan dus van meet af aan nie regssubjektiviteit verkry nie (Hommes 1976:116; Van der Vyver en Van Zyl 1982:395; 398 en 399; Fourie 1973 26; *South African Defence and Aid Fund v Minister of Justice* (1967 1 SA 263 (A)).

Die probleem raak egter ingewikkelder indien 'n groep se doelstellings nie onwettig of *contra bonos mores* is nie, maar die owerheid desondanks aan sodanige groep regssubjektiviteit ontsê, byvoorbeeld die owerheid ontsê regssubjektiviteit aan 'n groep vroue wat 'n organisasie met 'n liefdadigheids-oogmerk op die been wil bring. Hou die owerheid nou in hierdie geval nie met alle beginsels wat met hulle samelewingsordenende funksie saamhang,

Pienaar

rekening nie? Dit is 'n vraag wat net aan die hand van die spesifieke omstandighede van elke geval beantwoord kan word. Dit is byvoorbeeld moontlik dat daar reeds talle soortgelyke liefdadigheidsorganisasies bestaan en dat dit gevolglik nie in die belang van die samelewing is dat nog 'n soortgelyke organisasie in die lewe geroep word nie. Die owerheid wat so iets doen, skop tog nie sonder meer deur sodanige optrede skynreg nie. Dit is heel moontlik nie goeie reg nie, maar dit kan nog steeds kragtens regsbeginnels en met 'n samelewingsordenende funksie geskied. Aan die feit dat regsobjektiwiteit deur die positiewe reg aan regspersone verleen word, kan dus nie ontkom word nie.

Die regsobjektiwiteit van 'n regspersoon ontstaan derhalwe nie vanselfsprekend nie, en blote groepsgevoel of gesamentlike uitoefening van regte en verpligtinge is nie voldoende om regsobjektiwiteit aan 'n groep te verleen nie. Die groep moet draer wees van regte en verpligtinge afsonderlik van die regte en verpligtinge van die samestellende lede daarvan. Hiermee gepaardgaande moet die groep na buite deur die regsorde aan die hand van vasgelegde regsbeginnels erken word. Indien die regsorde die groep nie erken nie, ontstaan regsobjektiwiteit nie vanselfsprekend nie. 'n Onwettige of verbode organisasie val dus binne dieselfde kader as 'n vereniging sonder regspersoonlikheid: daar kan moontlik onderlinge regsbetrekkinge tussen die lede bestaan, maar geen regsbetrekkinge na buite word deur die regsorde erken nie. Gevolglik het so 'n groep as entiteit geen kompetensies nie.

2.7 Regsobjektiwiteit as uitsluitlike kenmerk van die mens

Daar is reeds hierbo verwys na die teorie van Bunz, wat impliseer dat aan die doelstellings waarmee 'n vermoë belas word regsobjektiwiteit verleen word. In die Ooste is regsobjektiwiteit al aan plante toegeken, en volgens Hindoeereg word afgode met regsobjektiwiteit bekleed. Joubert (1951:7-8 en 13) is van mening dat regsobjektiwiteit wel aan iets anders as die mens toegeken kan word en dat daar in sodanige toekenning geen liktiewe element opgesluit lê nie. In die Germaanse reg het 'n oorledene as subjek gefunksioneer, en hieruit het verskeie juriste die afleiding gemaak dat die regsvormer oënskynlik aan enige entiteit regsobjektiwiteit kan verleen. Van Zyl (Van der Vyver en Van Zyl 1982:398-399) vermeld egter tereg dat die regsvormer slegs regsobjektiwiteit kan verleen aan entiteite wat daarvoor vatbaar is, dit wil sê entiteite wie se regte beskermingswaardig is.

In hierdie verband kan weer verwys word na die standpunt dat regsobjek-

Regsubjektiviteit

tiwiteit 'n regsbegrip is wat vir regssoogmerke in verband met bepaalde entiteite gebruik word (Hommes 1976:116; Paton & Derham 1972:393). Indien die gemeenskap derhalwe behoefte daaraan het om afgode, lyke of plante as regssubjekte te erken, vervul die reg steeds 'n ordenende funksie indien aan hierdie behoeftes voldoen word deur vir regssoogmerke aan hierdie entiteite regssubjektiviteit te verleen (Van der Vyver en Van Zyl 1982 339-400; Van der vyver & Jonbert 1980:41). Die regsvormer *kan* dus aan ander entiteite as die mens regssubjektiviteit verleen sonder dat dit noodwendig skynreg is, maar dan hou die regsvormer nie met die skeppingsgegewene rekening nie. Die feit dat die regsvormer nie met Skriftuurlike beginsels rekening hou nie, maak dit nie skynreg nie maar maak dit vir 'n Christen onware reg.

Hierbo is aangevoer dat Subjektiviteit (en regssubjektiviteit) · kragtens Skriftuurlike beginsels aan alle mense toekom. Kragtens dieselfde Skriftuurlike beginsels kan ook niks anders as die mens met subjektiviteit beklee word nie. Die skeppingsopdrag, wat 'n opdrag tot ordening is, het aan die mens die taak opgelê om die skepping te bewerk en te bewaak. Derhalwe is die skepping (stof, plant en dier) kragtens die ordeningsopdrag aan die mens onderworpe gestel. Ook die regswerklikheid maak deel van die geskape werklikheid uit. Om enige ander entiteit as die mens tot regs subjek te verhef is om afbreuk aan die mens as beelddraer van God te doen asook om die skeppingsopdrag te negeer (Van Nispen tot Sevenaer 1934:374).

Die mens tree egter nie net in individuele hoedanigheid as regs subjek in die regsverkeer op nie maar ook in groepverband. Regs subjektiviteit kom derhalwe alleen die mens (individueel of in groepverband) toe, en dit is nie met 'n Skriftuurlike standpunt versoenbaar om regs subjektiviteit aan 'n ander entiteit as die mens (individueel of in groepverband) te verleen nie. In ooreenstemming met die samelewingsordenende taak van die owerheid skryf die staatlke positiewe reg egter voor watter vereistes nagekom moet word alvorens 'n groep met regs subjektiviteit beklee word.

Van Haersolte (1971:19) stel dit treffend:

“Wat daarbij in het bijzonder de figuur der juridische persoonlijkheid betreft ..., dat deze zich toch wel met een zekere voorkeur lijk te hechten aan (allereerst) individuele mensen en (in tweede plaats) mensengroepen ... (Voor) de jurist ... blijft zich op de achtergrond toch steeds bewust, dat deze toeschrijvingspunten toch altijd op een bepaalde wijze in verband staan met mensen”.

Pienaar

(Raadpleeg ook Van der Vyver 1973:266; Van der Vyver en Joubert 1980:32 en 41, en Hommes 1976:116.)

'n Gemeenskap van mense wat in groepverband met regsobjektiwiteit beklee is, is egter meer as die optelsom van sy lede. Dit kan voortbestaan ongeag die wisseling van lede, dit het regte en verpligtinge afsonderlik van die van die lede en het kenmerke wat nie in alle opsigte met die van 'n individuele mens ooreenstem nie (Fourie 1973:5).

3. 'N EIE OMSKRYWING VAN REGSUBJEKTIVITEIT

Regsobjektiwiteit kan dus omskryf word as die kenmerk van die mens om alleen (as natuurlike persoon) of in groepverband (as regspersoon) op 'n eiesoortige wyse as 'n reële, konkreet organiese⁷ regsobjek aan die regsverkeer deel te neem deur draer van kompetensie (waaruit onder meer subjektiewe regte en regsverpligtinge voortvloei) te wees, welke kompetensies by die regspersoon as entiteit afsonderlik van die kompetensies van die individue waaruit die regspersoon saamgestel is, bestaan. Hierdie kenmerk is by die natuurlike persoon vanselfsprekend as 'n skeppingsgegewene aanwesig, terwyl dit by die regspersoon deur die positiewe reg in ooreenstemming met die owerheid se samelewingsordenende funksie en aan die hand van regsbeginsele verleen word.

Daar moet egter gewaak word teen die versoeking om regsobjektiwiteit van die regspersoon sonder meer met die regsobjektiwiteit van die natuurlike persoon gelyk te stel. Die wyse waarop die regsobjektiwiteit van die natuurlike persoon in die regsverkeer uitgeoefen word, verskil aanmerklik van die van die regspersoon. Die feit dat Von Gierke nie die eiesoortigheid van die kenmerke van die twee regsligure aandui nie, kan as die grootste leemte in sy regpersoonsteorie aangemerkt word (Pienaar 1982:73-75).

Die toerekening van menslike eienskappe aan groepverbande is egter so oud soos die mensdom self (Pollock en Maitland, 1895 dl. 1:471). Hoewel 'n regspersoon omskryf word as 'n entiteit (bestaande uit mense) waaraan regsobjektiwiteit verleen is, kan die natuurlike persoon en die regspersoon se optrede in die regsverkeer nie aan mekaar gelykgestel word bloot omdat albei 'n gemeenskaplike kenmerk, naamlik regsobjektiwiteit, vertoon nie.

⁷ Die organe slaan by regspersone altyd op mense. Raadpleeg ook Hommes, 1972:116, en Van Haersolte, 1971:120.

Regsubjektiviteit

Hommel (1972: 116) beklemtoon die feit dat die onderskeid tussen die twee regsfigure in die regverkeer steeds gehandhaaf moet word. Weens hierdie onderskeid is dit moontlik om die regsobjektiviteit van die regspersoon as 'n werklikheid te erken en nie (soos Von Savigny) slegs die regsobjektiviteit van die natuurlike persoon as 'n werklikheid te aanvaar nie.

Die regspersoon is wel uit lede saamgestel, maar die regsobjektiviteit van die groepverband is nie kollektief uit die som van die afsonderlike regsobjektiviteite van die lede saamgestel nie. Dit is dus regsobjektiviteit wat die groepverband as 'n entiteit in die reg toekom. Daarom moet daar by die funksionering van die regspersoon in die praktyk steeds rekening gehou word met die eie aard van die regspersoon en die feit dat die regsobjektiviteit van die regspersoon op 'n eiesoortige wyse tot uitdrukking kom (wat nie noodwendig ooreenstem met die wyse waarop die regsobjektiviteit van die natuurlike persoon tot uitdrukking kom nie).

Von Gierke het die gelykskakelingsproses tussen die mens en die regspersoon te ver gevoer. Hy beskou die regspersoon as 'n superorganisme met menslike kenmerke. Desnieteenstaande is dit wel moontlik dat bepaalde kenmerke wat by mense voorkom, ook by 'n regspersoon kan voorkom. Alle menslike kenmerke kom egter nie by regspersone voor nie, en die kenmerke wat wel by albei aangetref word, stem gewoonlik ook nie in alle opsigte ooreen nie. So is dit moontlik dat regsbegrippe soos wilsooreenstemming, wilsvorming, skuld en handeling by die regspersoon gebruik kan word, maar dan nie noodwendig in dieselfde sin as die wilsvorming, skuld of handeling van die natuurlike persoon nie — elk is 'n eiesoortige entiteit wat op 'n eie, kenmerkende wyse as subjek aan die regverkeer deelneem.

Pienaar

BIBLIOGRAFIE

- BAVINCK, H. 1908. Gereformeerde dogmatiek, bd. 2 Kampen : Kok.
- BOBERG, P.O.R. 1977. The law of persons and the family. Cape Town : Juta.
- BRAUER, M. 1962. Das Persönlichkeitsrecht der juristischen Person. (Dissertation — Friedrich — Alexander Universität, Erlangen — Nürnberg.)
- BUTTNER, H. 1967. Identität und Kontinuität bei der Gründung juristischer Personen. Bielefeld : Gieseking.
- DOOYEWEERD, H. 1937. Grondproblemen in de leer der rechtspersoonlijkheid. *Themis*, 98:199.
- DU PLESSIS, L.M. 1979. Menseregte en konfliktsituasies. *Koers*, 44(5):339.
- FOURIE, D.C.G. 1973. Die Nederduitse Gereformeerde Kerk as regs persoon. (Proefskrif — PU vir CHO, Potchefstroom.)
- HOSTEN, W.J., EDWARDS, A.B., NATHAN, CARMEN & BOSMAN, FRANCIS. 1979. Inleiding tot die Suid-Afrikaanse reg en regsleer. Durban : Butterworth.
- JOUBERT, C.P. 1951. Die stigting in die RHIR en Suid-Afrikaanse reg. Den Haag : Excelsior.
- KANT, I. 1797. Die Methaphysik der Sitten, Bd. I. Königsberg : Friedrich Nicolovius.
- KASER, M. 1972. Römisches Privatrecht. München : Beck.
- KLOTZ, E. 1963. Grenzen der Rechtsfähigkeit bei juristischen Personen. (Dissertation — Eberhard-Karls Universität, Tübingen.)
- LARENZ, K. 1980. Allgemeiner Teil des deutschen bürgerlichen Rechts. München : Beck.
- PATON, G.W. & DERHAM, D.P. 1972. A textbook of jurisprudence. Oxford : Clarendon.
- PIENAAR, G.J. 1982. Die gemeenregtelike regs persoon in die Suid-Afrikaanse privaatrecht. (Proefskrif — PU vir CHO, Potchefstroom.) Cambridge : University Press.
- STOKER, H.G. 1970. Die aard en die rol van die reg. Johannesburg : RAU. (Publikasie reeks A 36.)
- VAN DER VYVER, J.D. 1973. Regsubjektieweit. *TIRIR* 36:266. —
- VAN DER VYVER, J.D. 1977. Regsubjek, regsobjek en die reg in subjektiewe sin. Potchefstroom, PU vir CHO. (Diktaat 75.)
- VAN DER VYVER, J.D. EN JOUBERT, D. 1980. Persone- en familiereg. Kaapstad : Juta.
- VANDER VYVER, J.D. & VANZYL, F.J. 1972 en 1982. Inleiding tot die regs wetenskap. Durban : Butterworth.
- VAN EIKEMA HOMMES, H.J. 1972. De elementaire grondbegrippen

Regsubjektiviteit

- der rechtswetenschap. Deventer : Kluwer.
- VAN EIKEMAHOMMES, H.J. 1976. De samengestelde grondbegrippen der rechtswetenschap. Zwolle : Tjeenk Willink.
- VAN HAERSOLTE, R.A.V. 1971. Personificatie van sociale systemen. Deventer : Kluwer.
- VAN NISPEN TOT SEVENAER, C.M.O. 1934. Het wezen der rechtspersoon en der rechtspersoonlijkheid. *Themis*, 95(4):365.
- VAN NISPEN TOT SEVENAER, C.M.O. 1936. De rechtspersoon. Haarlem : Tjeenk Willink.
- VAN RENSBURG, A.D.J. 1974. Regsubjektiviteit en die regsobjek se kompetensies. *THRIR*, 37:94.
- VAN WARMELO, P. 1957. 'n Inleiding tot die studie van die Romeinse Reg. Kaapstad : Balkema.
- VAN ZYL, D.H. 1977. Geskiedenis en beginsels van die Romeinse privaatreë. Durban : Butterworth.
- VON SAVIGNY, F.C. 1840. System des heutigen römischen Rechts. Bd. 2. Berlin : Veit.